

В. Є. Коваленко

**ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО
НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ
ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ**

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”**

В. Є. Коваленко

**ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО
НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ
ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ**

*Методичні рекомендації для організації
індивідуального навчання учнів з особливими
освітніми потребами*

**Луганськ
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2010**

УДК 376(076)
ББК 74.3р 3
К56

Рецензенти:

Бистрова Ю. О. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри дефектології та психологічної корекції Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кравцова Є. І. – завідувач міської ПМПК у місті Луганську.

Крохмаль В. М. – методист з інклюзивної освіти Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Коваленко В.Є.

К56 Організація індивідуального навчання учнів з порушеннями психофізичного розвитку : метод. рек. для організації індивідуального навчання учнів з особливими освітніми потребами / В. Є. Коваленко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 34 с.

У методичних рекомендаціях розглядаються підходи до організації індивідуального навчання дітей з вадами у психофізичному розвитку. Аналізуються проблеми законодавчого забезпечення організації індивідуального навчання осіб з особливими освітніми потребами та питання розробки індивідуального навчального плану на учня; розглядаються питання оформлення календарного та щоденного планування.

Методичні рекомендації призначені для педагогів, які організують індивідуальне навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

**УДК 376(076)
ББК 74.3р 3**

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 8 від 7 квітня 2010 року)*

© Коваленко В. Є., 2010
© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010

Вступ

Завдання, яке стоїть на сучасному етапі розвитку суспільства перед спеціальною школою – підготувати соціально-ціннісного суб'єкта, здатного до виконання суспільно-корисної праці. Важливим фактором, що забезпечує успішність соціальної адаптації є організація освітнього простору, адекватного психофізичним здібностям дитини.

В останні роки питання, що стосуються форми отримання освіти дітей з особливими освітніми потребами, набули особливу актуальність. Це обумовлено ствердженням у спеціальній педагогіці ідей особистісно-орієнтованого підходу, підвищенням вимог суспільства до якості підготовки дітей до життя, нерозвиненістю мережі спеціальних закладів, а також збільшенням у складі спеціальних шкіл учнів з вираженими розладами емоційно-вольової сфери. У цій ситуації актуальним стає питання організації індивідуального навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Дані методичні рекомендації розкривають загальні питання організації навчально-виховного процесу при індивідуальній формі навчання дітей.

У першій частині розглядаються проблеми законодавчого забезпечення організації індивідуального навчання осіб з особливими освітніми потребами. У другій частині методичних рекомендацій аналізуються питання розробки індивідуального навчального плану на учня на основі даних стартової психолого-педагогічної діагностики; наведено орієнтовне планування навчальних годин; надані рекомендації щодо складання індивідуального навчального плану на основі програми допоміжної школи; проведення уроку в рамках індивідуального навчання та критерії оцінювання досягнень учнів в системі індивідуального навчання.

Нормативно-правове забезпечення організації індивідуального навчання учнів з вадами психофізичного розвитку

На сьогоднішній день інтереси держави в сфері корекційної освіти націлені на те, щоб дати всім дітям з відхиленнями в розвитку доступну освіту відповідно до їх здібностей і можливостей в адекватному їхньому здоров'ю середовищі. Інтеграція осіб з вадами у психофізичному розвитку у суспільство є найвищим рівнем їх соціальної та професійної адаптації і сучасна спеціальна школа має наближувати таку дитину до досягнення цього рівню. Держава забезпечує особам з обмеженими можливостями здоров'я умови для отримання безкоштовної освіти відповідно до їх здібностей і можливостей, у тому числі сприяє розвитку інтегрованого навчання. Реалізація державної політики у сфері спеціальної освіти здійснюється на основі програми розвитку спеціальної освіти, яка є складовою частиною загальнодержавної програми розвитку освіти.

Особи з обмеженими можливостями здоров'я можуть отримувати спеціальну освіту у навчальних закладах, спеціальних навчальних закладах, спеціальних навчальних підрозділах, навчальних закладах інтегрованої освіти у формах, передбачених Законом України «Про освіту». Проте у випадках, коли дитина за станом психофізичного здоров'я не може відвідувати освітній заклад організується її індивідуальне навчання, яке здійснюється у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності. Проблема організації індивідуального навчання дітей з порушеннями у психофізичному розвитку є однією з найактуальніших у теорії і практиці спеціальної педагогіки. Це обумовлено передусім зростанням чисельності дітей з вадами у розвитку, неспроможних відвідувати шкільні установи, які

перебувають в домашніх умовах та навчаються за індивідуальною формою.

Індивідуальна форма навчання – форма організації навчально-виховного процесу, спрямована на забезпечення права осіб, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, на здобуття освіти з урахуванням індивідуально-особистісних особливостей розвитку [24, с. 3].

Право на організацію індивідуального навчання в загальноосвітньому закладі за місцем проживання або за вибором батьків мають діти з особливими освітніми потребами, які за станом здоров'я тимчасово або постійно не відвідують навчальні заклади, які перебувають на тривалому лікуванні. Право на індивідуальне навчання мають також учні, які потребують корекції фізичного та (або) розумового (психічного) розвитку (у разі якщо батьки, або особи що їх замінюють, відмовляються направляти дитину до відповідної спеціальної загальноосвітньої школи (школи-інтернату). Навчання вдома здійснюється навчальним закладом, у якому постійно навчаються особи чи найближчим до їх місця проживання відповідним навчальним закладом, що має державну акредитацію, на підставі висновку лікувально-профілактичної установи відносно дітей, які хворіють на соматичні захворювання без порушень інтелекту. У випадку наявності в дитини психоневрологічного захворювання або соматичного з супутнім порушенням інтелекту, обстеження та оформлення висновку має проводити психолого-медико-педагогічна консультація для встановлення навчального маршруту дитини.

Перелік захворювань, наявність яких надає право на навчання вдома, затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки спільно з центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я. Так, зокрема, у Луганській області

Управлінням охорони здоров'я та Головним управлінням освіти розроблена постанова (від 724.07.1997 № 138) в якій визначений перелік захворювань, згідно яких дитина (з психоневрологічними хворобами) потребує індивідуальної форми навчання за програмою масової загальноосвітньої школи, а саме:

- Шизофренія, психози різної етіології у стадії загострення;
- Епілепсія у стадії загострення;
- Неврози; реактивні розлади; неврозоподібні стани, а саме: енкопрез, стійкий денний енурез, заїкування тяжкого ступеню у стадії декомпенсації;
- Виражені енцефалостенічні прояви різної етіології;
- Психопатії, психопатоподібні стани у стадії декомпенсації;

Показники для індивідуального навчання дітей за програмою допоміжної школи:

- Олігофренія легкого ступеню, ускладнена наступними синдромами:
 - Розгорнутими денними епілептичними нападами ;
 - Порушеннями опорно-рухового апарату;
 - Вираженим енцефалостенічним станом;
 - Синдромом рухливого розгальмування;
 - Енкопрезом і денним енурезом;
 - Реактивним станом;
- Епілепсія зі слабоумством;
- Шизофренія, афективний стан у стадії декомпенсації;
- Травматичне і ендокринологічне слабоумство у ступені декомпенсації;
- Плинні органічні процеси в стадії загострення.

Діти, які мають означену вище психоневрологічну патологію навчаються лише індивідуально, часткове

перебування на уроках у класі таким дітям протипоказане, адже це може погіршити нервово-психічний стан дитини. Проте учні, які навчаються індивідуально, є учасниками навчально-виховного процесу навчального закладу, вони беруть участь у позакласних та виховних заходах закладу, їх права та обов'язки визначаються Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту" та іншими нормативно-правовими актами [5; 7; 15; 24].

Цією постановою також регламентується організація полегшеного режиму навчання (додатковий вихідний день, звільнення від деяких уроків, неповне переведення дитини на індивідуальне навчання) для дітей із соматичними та психоневрологічними захворюваннями, а саме:

- Шизофренією, психозами різної етіології у ступені неповної компенсації;
- Епілепсією в стадії загострення;
- Церебральною недостатністю;
- Вираженими енцефалостенічними станами після тяжких травм черепа і важких інфекційних захворювань.

Ці категорії дітей можуть частково перебувати на уроках у класі.

Індивідуальне навчання у загальноосвітніх навчальних закладах організовується згідно Положення про індивідуальну форму навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого наказом МОН України № 732 від 20.12.2002 р. і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8 січня 2003 р. за № 9/7330, наказу МОН України №797 від 15.10.2004р «Про внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», листа МОН України №1/9 від 11.01.2005р. щодо кількості годин для організації індивідуального навчання для дітей окремих категорій, наказу МОН України №432 від

19.05.2008р. «Про внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» [8; 16; 17; 18; 24].

Підставою для організації індивідуального навчання є:

- заява батьків або осіб, які їх замінюють;
- наказ директора навчального закладу;
- погодження місцевого органу управління освітою;
- довідка районної лікувально-консультативної комісії з підписом 3-х членів комісії та печаткою лікувального закладу (якщо дитина має соматичне захворювання яке не сполучене з патологією інтелекту).

У випадку наявності в дитини психоневрологічного захворювання або соматичного з супутнім порушенням інтелекту обов'язковим документом для оформлення індивідуального навчання є витяг з протоколу діагностичного обстеження психолого-медико-педагогічної консультації. Цим документом визначається програма за якою має навчатися учень і яка відповідає його психофізичним можливостям щодо засвоєння навчального матеріалу.

Довідка лікувально-консультативної комісії, витяг з протоколу діагностичного обстеження ПМПК, заява батьків поновлюються щорічно, тому що право на індивідуальне навчання має підтверджуватися кожного року витягом із протоколу діагностичного обстеження дитини в умовах ПМПК та/або довідкою ЛКК.

В разі організації індивідуального навчання директором школи до відділу освіти подається подання на ім'я начальника відділу освіти, а також копія довідки лікарсько-консультативної комісії, або копія висновку психолого-медико-педагогічної консультації (для дітей з вадами психічного розвитку). В разі організації індивідуального навчання для дітей-інвалідів також подається копія посвідчення дитини-інваліда.

Зразок оформлення подання

*Начальнику відділу освіти
Луганської ОДА*

Дирекція (назва школи) просить надати дозвіл на організацію навчання за індивідуальною програмою для учня (учениці) (вказується прізвище, ім'я по батькові та дата народження) за програмою (назва програми: загальноосвітньої школи, інтенсивної педагогічної корекції, допоміжної школи) терміном на (вказується термін/навчальний рік, в якому класі буде навчатись) в обсязі (кількість годин) тижневого навантаження.

Підстава: заява батьків, довідка (ким видана, №, дата), рішення ПМПК (№, дата).

Копія довідки (рішення ПМПК), посвідчення інваліда (якщо є) додається.

Директор школи

підпис

Директор школи подає до відділу освіти копію наказу про організацію індивідуального навчання та копію індивідуального навчального плану. На початок навчального року (до 10.09.) директор школи подає до відділу освіти список дітей, які навчаються індивідуально і поновлює його у разі організації індивідуального навчання учня протягом навчального року.

Після закінчення терміну індивідуального навчання учень може продовжити навчання у навчальному закладі, учнем якого він є, на загальних підставах (якщо школяр підлягає оцінюванню та атестації за програмою загальноосвітньої масової школи). У випадку, якщо дитина з розумовою відсталістю після закінчення терміну індивідуального навчання продовжує навчатися у класі з

дітьми, які не мають патології інтелекту, то таку ситуацію називають механічною інтеграцією, адже у цих випадках дитина не забезпечується ніякою спеціальною психолого-педагогічною підтримкою і така ситуація неприпустима. У такому становищі адміністрація навчального закладу доводить до відома батьків (або осіб які їх замінюють), що дитина може продовжити навчання у цьому закладі лише у індивідуальній формі, за програмою яку вона може опанувати згідно з рівнем психофізичного розвитку.

Склад педагогічних працівників, які організують індивідуальне навчання затверджується наказом директора навчального закладу. Індивідуальне навчання здійснюється педагогічними працівниками які мають відповідну педагогічну освіту (корекційну), адже першочерговим завданням вчителя дітей з особливими освітніми потребами є не тільки забезпечення учня знаннями згідно навчальної програми, але і реалізація виховної функції та здійснення корекційної роботи. Окремої програми корекції не існує, вся корекційна робота проводиться на матеріалі навчальних предметів. Ефективність корекційної спрямованості індивідуального навчання на думку С.П. Миронової можна оцінити за такими критеріями:

- якісне і кількісне полегшення структури дефекту;
- виправлення недоліків і перехід скоригованої вади до позитивних можливостей дитини;
- підвищення актуального рівню розвитку і, як наслідок, розширення зони найближчого розвитку;
- свідоме користування дітьми набутим досвідом.

Таким чином, лише педагог який має спеціальну педагогічну освіту здатний організувати єдиний процес навчання, виховання, та розвитку дитини.

Кількість годин для організації індивідуального навчання учнів, які потребують корекції фізичного та (або)

розумового розвитку, відповідно до кількості предметів інваріантної складової навчального плану за умови виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, визначається наказом директора навчального закладу, затверджується відповідним органом управління освітою і становить:

1-4-ті кл. — 10 год. на тиждень на кожного учня;

5-9-ті кл. – 14 год. на тиждень на кожного учня;

10-12-ті кл. – 16 год. на тиждень на кожного учня".

До категорії дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку відносять дітей (законопроект «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)» від 20.06.2005 №6218):

- Сліпих;
- Зі зниженим зором;
- Глухих;
- Зі зниженим слухом;
- Розумово відсталих;
- З порушеннями опорно-рухового апарату;
- З тяжкими порушеннями мовлення;
- Із затримкою психічного розвитку.

Розробка індивідуального навчального плану на учня у системі індивідуального навчання

З урахуванням кількості годин, які відводяться для організації індивідуального навчання учнів та Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів або Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку вчителем розробляється індивідуальний навчальний план на учня.

Навчальний план – це державний документ, яким встановлюються структура навчального року; навчальні предмети, порядок їх вивчення за роками навчання і відповідний бюджет часу [13, с. 46]. Типові навчальні плани враховують особливості психофізіологічного розвитку дітей та мову навчання.

Типові навчальні плани мають інваріантну складову, сформовану на державному рівні, обов'язкову для всіх спеціальних навчальних закладів, та варіативну, в якій передбачено додаткові години на вивчення предметів інваріантної складової. Розрахунки тижневого навантаження на учнів які потребують корекції фізичного/розумового розвитку здійснюються з урахуванням годин, виділених на предмети інваріантної складової Типових навчальних планів.

Розробка стандартів індивідуального навчання дітей з особливими освітніми потребами нерозривно пов'язана з визначенням їхніх можливостей до навчання, із здатністю набувати знання і самостійно користуватися ними, тобто із научуваністю [22, с.5]. Перед складанням індивідуального навчального плану вчителю доцільно буде детально проаналізувати рекомендації ПМПК та провести діагностику актуального рівню розвитку дитини, виявити наявні знання і прогалини у них та специфічні закономірності засвоєння матеріалу.

У процесі проведення обстеження учитель звертає увагу на основні моменти навчальної діяльності учня: працездатність, активність, цілеспрямованість, наявність або відсутність планових дій. Відмічаються характер, глибина і час порушення пізнавальних процесів; структура розладу; стан зору, слуху, координація рухів; характерологічні та типологічні особливості [22, с. 6]. Тільки після вивчення індивідуальних особливостей учня на основі навчальної

програми складається план індивідуальної роботи на весь рік.

Навчання осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, здійснюється за індивідуальним планом, що складає вчитель, який проводить навчання з урахуванням психофізичних особливостей учнів. Так, зокрема, є категорія розумово відсталих дітей в яких грубо порушена моторика, рухи недостатньо автоматизовані. Виконувати рухи за інструкцією їм дуже важко. Подолати ці недоліки можна за допомогою спеціальної методики. А саме: спочатку дитина виконує завдання разом з учителем; потім працює самостійно, а вчитель мовленням регулює її діяльність. Пізніше педагог привчає дитину супроводжувати свої дії промовлянням і таким чином контролювати себе [11,с.43].

Варто наголосити на тому, що при складанні індивідуального навчального плану на учня треба враховувати мову навчання. Якщо дитина має розумову відсталість та буде навчатися російською мовою, то необхідно використовувати Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей з навчанням мовами національних меншин. Адже включення російської мови в індивідуальний навчальний план буде необґрунтованим, якщо при плануванні використовувався Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей з навчанням українською мовою.

Залежно від структури дефекту та модально специфічних закономірностей аномального розвитку кількість годин, відведена на певну навчальну дисципліну буде варіювати. Так, зокрема, розумово відсталим дітям з первинною акалькулією буде недоцільно в індивідуальний навчальний план включати багато годин математики (наприклад у 5 класі 3 години із можливих 4 за Типовим

навчальних планом спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей з навчанням українською мовою), адже дитина в міру своїх психічних здібностей не засвоїть цей матеріал, а це викличе у неї стан розумової перевтоми. При цьому варто наголосити, що виконання інваріантної складової Типових навчальних планів при здійсненні навчання за індивідуальною формою учнів будь-якого класу є обов'язковим. При цьому важливим є збереження сумарної кількості годин.

Для організації індивідуального навчання та розробки індивідуальних навчальних планів на дітей з вадами у розвитку та комплексними порушеннями наведемо декілька зразків орієнтовного планування навчальних годин по предметах (Таблиця 1; 2; 3)

Таблиця 1

**ОРІЄНТОВНЕ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН ПО ПРЕДМЕТАХ
ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ З НАВЧАННЯМ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
РЕКОМЕНДОВАНИЙ РОЗПОДІЛ КІЛЬКОСТІ ТИЖНЕВИХ ГОДИН**

№	Навчальні предмети	Кількість тижневих годин по класах										10 кл.
		підг	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Укр. Мова	4	4	4	4	4	4	2	2	2	2	3
2	Математика	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	4
3	Історія України	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
4	Природа і людина	1	1	1	1	1	2	-	-	-	-	-
5	Географія. Географія України. Рідний край	-	-	-	-	-	-	2	1	1	1	-
6	Природозн. Нежива природа. Рослини. Тварини. Людина.	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-
7	Фізика і хімія	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-

8	Образотвор. мистецтво						0,5	0,5	-	-	-	-
9	Музика											-
10	Трудове професійне навчання	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	7
11	Фізкультура											0,5
12	Охорона життя і здоров'я	-	-	-	-	-	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Корекційно-розвивальні заняття												
13	СПО	-	-	-	-	-	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-
14	Логопедичні заняття	1	1	1	1	1	0,5	0,5	-	-	-	-
16	ЛФК						-	-	-	-	-	-
Разом:		10	10	10	10	10	14	14	14	14	14	16

Таблиця 2

**ОРІЄНТОВНЕ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН ПО ПРЕДМЕТАХ
ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
РЕКОМЕНДОВАНИЙ РОЗПОДІЛ КІЛЬКОСТІ ТИЖНЕВИХ ГОДИН**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах				
		підг.	1	2	3	4
Мова і література	Мова навчання	3	3	2	2	2
	Українська мова	1	1	2	2	2
Математика	Математика	2	2	2	2	3
Людина і світ	Я і Україна	0,5	0,5	1	1	0,5
Мистецтво	Образотворче мистецтво	1	1	0,5	0,5	0,5

	Музика					
Технології	Трудове навчання	0,5	1	1	1	0,5
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	1	0,5	0,5	0,5	0,5
	Основи здоров'я					
Разом		9	9	9	9	9
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток мовлення	1	1	1	1	1
	Ритміка	-	-	-	-	-
	Лікувальна фізкультура	-	-	-	-	-
РАЗОМ		10	10	10	10	10

	Фізика і хімія у побуті	—	—	0,5	0,5	0,5	—
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	1	10
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура						
Разом		13	13	13,5	13	12	16
Корекційно-розвиткові заняття	Соціально-побутове орієнтування	1	1	0,5	1	2	—
	Розвиток мовлення	-	-	-	—	—	—
	Разом	14	14	14	14	14	16

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова і література	2	2	2	2	2	1
	Мова національної меншини	2	2	2	2	1	1
	Зарубіжна література та література нац. меншини	1	1	0,5	0,5	1	0,5
Суспільствозна	Історія України	—	—	1	1	1	1
	Я і Україна	1	—	—	—	—	—
Естетична	Музичне мистецтво	1	1	0,5	0,5	—	—
	Образотворче мистецтво				—	—	—
Математика	Математика	3	3	3	3	3	2
Природознавст	Природознавство	—	1	0,5	0,5	1	—
	Географія			0,5	0,5	1	—

Таблиця 3

ОРІЄНТОВНЕ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН ПО ПРЕДМЕТАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ СКЛАДНИМИ ВАДАМИ РОЗВИТКУ (СЛІПІХ ТА ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ У СПОЛУЧЕННІ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ) з навчанням українською мовою

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах						
		П.	1	2	3	4	5	6
Мови і літератури	Українська мова	2	2	2	2	2	4	4
Суспільствознавство	Я і Україна	—	1	1	1	0,5	0,5	—
	Історія України	—	—	—	—	—	—	0,5

Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	1	1	0,5
	Образотворче мистецтво							
Математика	Математика	2	2	2	2	3	3,5	3
Природознавство	Природознавство	—	—	—	—	—	—	1
	Географія	—	—	—	—	—	—	
	Фізика і хімія у побуті	—	—	—	—	—	—	
Технології	Трудове навчання	1	1	1	1	0,5	2	2
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	1	1	1	1
	Фізична культура							
Разом		7	8	8	8	8	12	12
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура						—	—
	Ритміка						—	—
	Соціально-побутове орієнтування	—	—	—	—	—	1	1
	Корекція вад розвитку	2	1	1	1	1	—	—
	Розвиток мовлення			0,5	0,5	0,5	0,5	1
	Орієнтування у просторі*	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	
Разом		10	10	10	10	10	14	14

Підготовка і оформлення календарного та поточного планування при організації індивідуального навчання

Навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку організовується відповідно до спеціальної навчальної програми для даного класу.

Спеціальна навчальна програма – це державний документ, в якому конкретизується зміст навчальних предметів Типових навчальних планів у вигляді переліку основних питань, об'єднаних у певні системи темами і розділами програми. Навчальні програми містять точно визначений зміст і обсяг навчального матеріалу, який здатні засвоїти діти з патологією розвитку [13, с. 48]. Ці програми є диференційованими (зокрема програма допоміжної школи) за двома відділеннями: першим та другим. Програма другого відділення є більш спрощеною, порівняно з першим відділенням.

Програма навчання та відповідне її відділення визначається висновком психолого-медико-педагогічної консультації згідно з клінічним діагнозом дитини та зоною її найближчого розвитку.

Відповідно до спеціальної навчальної програми для даного класу вчитель складає індивідуальний календарний план роботи. Найчастіше календарний план вчителем індивідуального навчання складається на півріччя. Складаючи календарний план вчитель має чітко усвідомлювати які знання, вміння і навички відповідно до програмних вимог мають бути сформовані у учня згідно кількості часу, відведеного на певну освітню галузь за індивідуальним навчальним планом. Календарний план складається вчителем на кожний предмет і містить загальні розділи (Таблиця 4).

Таблиця 4

Розділи індивідуального календарного плану

№	Зміст програми за темами	Корекційна мета	Тип уроку	Дата проведення	Наочність

Складений план перевіряє і затверджує заступник директора з навчальної роботи.

Вчитель індивідуального навчання також веде Журнал індивідуального навчання, який заводиться на кожного учня, який навчається за індивідуальним планом. У цьому документі фіксуються основні відомості про учня, а також клас, класний керівник учня та підстава навчання за індивідуальним планом. У журнал записується інформація про предмети, які вивчає учень, кількість навчальних годин, час їх проведення та дані викладання.

Журнал складається з п'яти розділів:

1. Облік навчальних досягнень учня (відомості про навчальний матеріал та оцінювання учня);
2. Табелі успішності учня;
3. Облік виховної роботи (інформація про проведені з учнем виховні заходи);
4. Облік гурткової роботи (відомості про гуртки, секції, які відвідує учень);
5. Відомості про батьків.

Журнал є документом для оплати праці осіб, які здійснюють індивідуальне навчання. У кінці навчального року Журнал індивідуального навчання вчитель подає в навчальну частину. Після перевірки заступником директора з навчальної роботи виконання програми журнал здається в шкільний архів, де зберігається на протязі 5 років згідно з

Інструкцією про ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів.

Кожного школяра індивідуального навчання заносять у списки учнів класу, до якого він прикріплений. Вчитель дає відомості про учня класному керівникові, який записує одержані відомості про учня в класному журналі до графи «Відомості про учнів». У шкільному класному журналі виставляються оцінки тільки за чверть і річні, а також робиться запис рішення педагогічної ради про переведення учня до наступного класу [23, с. 15].

Відповідно до Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку тривалість уроку у підготовчому класі - 30 хвилин, 1-2-му - 35 хвилин, 3-му - 12-му класах - 40 хвилин. На кожному уроці після 15-20 хвилин занять проводиться п'ятихвилинна фізпауза з використанням лікувально-коригуючих вправ.

Поточне планування здійснюється вчителями (поурочні плани) відповідно до календарного плану. В поурочних планах зазначається тема та тип уроку, його мета, обладнання та хід згідно структурних компонентів.

Важливим етапом підготовки вчителя до уроку є правильне комплексне планування мети і завдань уроку. У спеціальній педагогіці розглядається виділення триєдиної мети, а саме: навчальної, виховної та корекційно-розвивальної. Навчальна мета має бути спрямована на розв'язання кола загальноосвітніх завдань, реалізація яких забезпечить формування у учнів системи практичних і наукових знань, умінь і навичок згідно програмних вимог.

Виховна мета уроку спрямована на формування у учнів наукового світогляду, забезпечення морального, трудового, естетичного, духовного, патріотичного та фізичного виховання.

Корекційно-розвивальна мета уроку – виправлення та розвиток в учнів інтелектуальної, емоційно-вольової, мотиваційної та рухової сфери особистості, пізнавальних інтересів і навчальних здібностей. Залежно від типу, структури та змісту уроку можна коригувати якусь конкретну сферу розвитку дитини. Корекційно-розвивальна мета має бути конкретно сформульована, адже написання мети: «розвиток мислення і мовлення» є недоцільним, адже мислення має рівні, складається з певних операцій та має різні функції.

Урок учнів із зниженими пізнавальними можливостями суттєво відрізняється від уроку у загальноосвітній масовій школі, адже складається з наступних етапів: загальнокорекційного, основного та заключного [13, с. 91].

Основним завданням загальнокорекційного етапу є підготовка дитини до діяльності на уроці, активізація психічних процесів. Реалізації цих завдань сприяє етап нервово-психічної підготовки до уроку, на якому вчитель організовує серію різноманітних підготовчих вправ для подальшої активної розумової праці. Залежно від навчального предмету, теми, типу уроку, ці вправи можуть бути різними: дидактична гра (мовна, математична, географічна); співи; слухання магнітофонних записів; вправи на розвиток дрібної моторики, уваги, мислення. На цей етап найчастіше відводиться 7-9 хвилин уроку.

Наступний етап уроку - основний. Найчастіше він починається з повідомлення теми і мети уроку, формування мотивації для засвоєння нового матеріалу. Залежно від типу уроку завдання основного етапу можуть бути різними, а саме: ознайомлення учнів із новим матеріалом, закріплення та узагальнення знань або корекція невірно засвоєних знань, поглиблене вивчення матеріалу або перевірка наявних знань, умінь та навичок. При цьому вчителю варто враховувати,

що найпродуктивнішим часом для розумових навантажень є проміжок часу від 7 до 20-ї хвилини уроку, а потім спостерігається зниження працездатності. Для того, щоб цей час пройшов динамічно треба реалізовувати всі спеціальні дидактичні принципи та чергувати різні види діяльності.

Кожен урок має бути логічно завершеним, тому в структурі уроку виділяється заключна частина. Основними завданнями заключної частини є: підведення підсумків роботи на уроці, пояснення домашнього завдання; релаксація; приведення до порядку робочого місця; створення установки на відпочинок.

При організації індивідуального навчання розумово відсталих дітей вчитель може застосовувати наступні типи уроків: пропедевтичні уроки (загальнопропедевтичні; тематикопропедевтичні); уроки формування нових знань, умінь і навичок; уроки додаткової корекції знань, умінь та навичок; уроки узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок; уроки застосування знань, умінь і навичок; уроки перевірки якості засвоєння знань і вмінь; комбіновані уроки [3, с. 5].

Через брак часу, який відводиться на вивчення певної навчальної дисципліни при індивідуальній формі навчання, вчителю важко поєднати всі завдання, які він може реалізувати на певних типах уроків, тому найдоцільніше педагогам у практичній діяльності частіше застосовувати комбіновані уроки, адже вони містять у собі головні завдання і види роботи декількох типів уроків. Залежно від навчальної дисципліни структура комбінованого уроку може бути дещо зміненою, але у кожному комбінованому уроці мають бути відображені структурні елементи.

*Орієнтовна структура комбінованого уроку в
допоміжній школі*

- I. Загальнокорекційний етап.
 1. Організаційна підготовка учня до праці (привітання, приведення до ладу робочого місця);
 2. Нервово-психічна підготовка учня до уроку (активізація уваги, сприйняття, мислення);
- II. Основний етап.
 1. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.
 2. Підготовча (пропедевтична) частина (підготовка до сприйняття нового матеріалу, активізація опірних знань, встановлення зв'язків між вже відомою учневі інформацією та новою, коригування невірних уявлень);
 3. Формуюча частина.
 - a) Ознайомлення з новими знаннями, уміннями та навичками;
 - b) Уточнення та доповнення матеріалу, корекція неправильно сформованих знань;
 - c) Систематизація та узагальнення знань;
 - d) Застосування знань, умінь у практичній діяльності (первинне та вторинне закріплення матеріалу).
 - e) Перевірка знань, умінь і навичок.
- III. Заключний етап.
 1. Підведення підсумків та оцінювання.
 2. Пояснення домашнього завдання.
 3. Релаксація.
 4. Приведення у порядок робочого місця.
 5. Створення установки на відпочинок.

**Оцінювання навчальних досягнень учнів зі стійким
пізнавальним недорозвиненням при індивідуальній формі
навчання**

Особливу увагу вчителю індивідуального навчання варто приділити процесу оцінювання знань, умінь та навичок учнів з вадами у психофізичному розвитку, оскільки не можна повністю перенести показники і вимірювання навчальних досягнень, розроблених для учнів масової школи на оцінювання учнів з особливими освітніми проблемами, оскільки вади інтелектуальної сфери порушують природний шлях розвитку дитини, вносять своєрідність у процес її навчання.

Оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змістом предмета порівняно з вимогами чинних програм. Оцінювання – це особлива сторона контролю, а педагогічна оцінка – його результат [6, с. 12]. Об'єктивність і точність оцінок забезпечується критеріями оцінювання.

Оцінювання навчальних досягнень учнів зі стійким пізнавальним недорозвиненням здійснюється за 12-ти бальною шкалою і передбачає:

1. Оцінювання у межах матеріалу, визначеного навчальними програмами для допоміжної школи;
2. Оцінювання у межах можливостей засвоєння учнями програмового матеріалу, зумовлених особливостями їх психічного та фізичного розвитку;
3. Оцінювання відповідних розвитку учнів якісних характеристик навчальних досягнень;
4. Оцінювання на позитивному принципі, тобто врахування рівня досягнень, а не його невдач.

Об'єктом оцінювання виступають структурні компоненти навчальної діяльності, а саме: *змістовний компонент*

(повнота, правильність, усвідомленість знань та їх застосування); *операційно-організаційний компонент* (правильність, швидкість та свідомість дій; самостійність виконання діяльності, якість виконаної роботи, цілеспрямованість діяльності та хід виконання учнем навчальних завдань при новизні їх умов); *емоційно-мотиваційний компонент* (ставлення до навчання: характер, дійовість, сталість).

Зазначені характеристики змістовного, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів покладаються в основу визначення рівнів навчальних досягнень (початкового, середнього, достатнього, високого) та критеріїв оцінювання навчальних досягнень та відповідних їм оцінок. Визначення рівнів навчальних досягнень детерміновано переважаючим видом діяльності учня при виконанні навчальних завдань, а саме: початковий – репродуктивно-пасивний, середній – репродуктивний; достатній – репродуктивно-продуктивний та високий – продуктивний [6, с. 13].

Рівень навчальних досягнень учня оцінюється за 4-ма рівнями і відповідними балами. Зокрема:

1. Початковий (1-3 бали). Учень за допомогою вчителя фрагментарно, неточно відтворює окремі елементи, ознаки об'єкта вивчення; з допомогою вчителя виконує окремі дії, прості завдання. Потребує контролю, допомоги та стимулювання з боку вчителя.

2. Середній (4-6 балів). Учень відтворює до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал розуміє. Здатний за зразком застосовувати набуті знання, виконати окремі дії, прості завдання, відтворити спосіб виконання завдання. Ставлення до навчання позитивне, але недостатньо виразне, дійове і стає. Потребує контролю, допомоги та стимулювання діяльності за ситуацією.

3. Достатній (7-9 балів). Учень відтворює більшу частину навчального матеріалу. Здатний застосувати знання в аналогічних умовах. Достатньо стає зацікавлене ставлення до навчання. Потребує допомоги в окремих випадках.

4. Високий (10-12 балів). Матеріал розуміє, може виокремити головне і другорядне, пояснити. Здатний самостійно і правильно виконувати дії, аналогічні та відносно нові завдання. Здатний пояснити спосіб виконання завдання та застосувати для розв'язання іншого.

Обов'язковими видами оцінювання навчальних досягнень учнів зі стійким пізнавальним недорозвиненням при індивідуальній формі навчання є поточне, тематичне та підсумкове.

Тематична оцінка виставляється за результатами поточного оцінювання, яке здійснюється майже на кожному уроці. Метою поточного оцінювання є виявлення якості засвоєння матеріалу, систематизація і уточнення знань. Кожну оцінку вчитель має довести до відома учня та прокоментувати її. Протягом вивчення значних за обсягом тем дозволяється проводити кілька проміжних тематичних оцінювань. Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок. На підставі заключної підсумкової перевірки робиться висновок про засвоєння учнем програми навчального предмету і приймається рішення про переведення його у наступний клас.

У підготовчому та першому класах побальне оцінювання знань, вмінь та навичок сформованих у розумово відсталих дітей не проводиться. Учень переводиться до першого, другого класу на підставі підготовленої вчителем індивідуального навчання психолого-педагогічної характеристики, в якій визначається загальний рівень засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / Под ред. В.В. Воронковой. – М.: Школа-пресс, 1994.
2. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании: Хрестоматия / Сост. Н.Д. Соколова. – М.: ГНОМ и Д., 2001.
3. Єременко І.Г. Наукові основи корекційно-виховної роботи в допоміжній школі: Методичний лист. – К.: Рад. Школа, 1970
4. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливостями психофізичного розвитку спеціальних шкіл різних типів I-III ступенів: Проект // Дефектологія. – 2001. - № 3. – С. 2-6.
5. Збірник законодавчих актів і нормативних документів з питань соціально-правового захисту дітей. – К.: Столиця, 1998.
6. Івашина Ю. Диференціація оцінювання навчальних досягнень учнів спеціальних шкіл // Дефектолог. – 2007. - № 5. – С. 12-16.
7. Колупасєва А., Таранченко О. Концептуальні питання вдосконалення змісту освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку та критерії оцінювання їхніх навчальних досягнень // Дефектологія. – 2002. - № 3. – С. 53-55.
8. Коняєва Н.П. Відображення корекційних завдань навчання у навчальних планах допоміжної школи // Коррекционно-развивающая направленность обучения и воспитания умственно отсталых детей - М., 1983. - С. 99-105.
9. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

- початкових класів спеціальної загальноосвітньої (допоміжної) школи для дітей з порушеннями розумового розвитку – навчальне видання – Київ – Луганськ: редакційно-видавничий відділ ЛДПУ, 2003.
10. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: Учеб. Пособие. – Донецк: Лебідь, 2002.
 11. Миронова С. Індивідуальний підхід як провідний принцип навчання допоміжної школи // Дефектологія. – 2002. - № 1. – С. 42 – 44.
 12. Миронова С. Концептуальна модель діяльності сучасного корекційного педагога // Дефектологія. – 2007. - № 1. – С. 3-7.
 13. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс. – Кам'янець-Подільський, 2008.
 14. Навчальні плани спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів (шкіл, класів) для розумово відсталих дітей (допоміжна школа) України на 1998-1999 навчальний рік // Освіта. – 1998. - № 31. – С. 5.
 15. Організація індивідуального навчання учнів з особливими освітніми потребами (методичні рекомендації та орієнтовне планування по проблемі організації індивідуального навчання учнів з особливими освітніми проблемами. – Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського – Полтава, 2007.
 16. Про заходи щодо поліпшення умов виховання, навчання та утримання дітей і підлітків, які мають вади у фізичному або розумовому розвитку: Наказ // Інформаційний збірник МНО України. – 1992. - № 17-18. – С. 3-13.
 17. Про Концепцію державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами: рішення колегії

- Президії АПН України 23.06.09 № 7/5 – 7 // Інформаційний збірник Міносвіти України. – 1999. - № 19. – С.12-27.
18. Про навчальні плани для занять з учнями, що знаходяться на тривалому лікуванні // Інформаційний збірник МНО України. – 1991. - № 21. – С. 28-34.
 19. Психологические проблемы коррекционной работы во вспомогательной школе / Под ред. Ж.И. Шиф, В.Г. Петровой, Т.Н. Головиной. – М.: педагогика, 1980.
 20. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника. – М.: Просвещения, 1986.
 21. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С 6-10.
 22. Стадненко Н. Роль диференціальної діагностики розумового розвитку дітей під час розробки стандартів освіти // Дефектологія. – 2001. - № 1. – С.5-7.
 23. Чеботарьова О.В. Організаційно-педагогічні умови індивідуального навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: Автореф. дис...канд.. пед.. наук. - 13.00.03 / Ін-т спец. педагогіки АПН України. — К., 2006. — 20 с.
 24. Про освіту осіб з особливостями психічного та/або фізичного розвитку: Законопроект // Інформаційний збірник МНО України. – 2005.

Зміст

Вступ.....	5
Нормативно-правове забезпечення організації індивідуального навчання учнів з вадами психофізичного розвитку.....	6
Розробка індивідуального навчального плану на учня у системі індивідуального навчання.....	13
Підготовка і оформлення календарного та поточного планування при організації індивідуального навчання.....	21
Оцінювання навчальних досягнень учнів зі стійким пізнавальним недорозвиненням при індивідуальній формі навчання.....	27

Навчально-методичне видання

Коваленко Вікторія Євгенівна

**ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО
НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ
ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ**

*Методичні рекомендації для організації
індивідуального навчання учнів з особливими
освітніми потребами*

За редакцією автора
Комп'ютерний макет – Коваленко В. Є.

Здано до склад. 05.03.2010 р. Підп. до друку 07.04.2010 р.
Формат 60×84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 2. Наклад 200 прим. Зам. № 129.

Видавець і виготовлювач
Видавництво державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.